

Märdikuu
28. päiv
2024

Nummör
24 (577)

Leht mass 1 €

UMƏ LEHT

VANA - VÖROMAA RAHVA UMAN KEELEN LEHT

Rõõmu Grethe vaimu- puhahusõ pääletulõmisõst

Kae lk 2

Oodõt laskõsuusa- kommõntiirjä Adra Margus

Kae lk 3

Mis saa sis, ku kimmä raa päält kõrvalõ astut

Kae lk 4

PILT KASKLA ANE VIDEOST

Keelepesäoppajidõ koolituspääväl märgiti vällä neli vahtsõt laulu. Minevõ puulpääv tulli Parksepä latsiaida kokko kümme keelepesä- ja muusiga-oppajat esi Vana-Võromaa latsiaidust, et luvva ütenkuun vahtsõt võrokeelitsit latsilaulõ. Säänsit laulu luumisõ päivi om varrampa kah peet, perämäne kõrd viil timahava radokuun.

Latsiaiaoppajidõ härgütämisēs ja julgustamisēs olli koolituspääväle kutsutu juhendaja. Muusiga poolõ päält and' julgustust viiemeistri Norman Triin ja sõnno avit säädi kirämiis Rahmani Jan. Koolituspääv lõpus kanti vahtsõ laulu ette. Seokõrd kõnõli laulu pidolõ minekist, spordist ja rõõmsa lats olõmisõst. Lisas noilõ sündü laulupääväl lihtsõ jõuluao uutmisõ lugu «Küündlevalgus», miä passis laulda nii väiküilõ ku suurilõ. Pildi pääl kannõtas vahtsõt jõululuku ütenkuun ette.

Küündlevalgus

Küündlevalgus,
valgõ jõuluao algus.
Süämen soovi,
et seo jõuluao algus
rõõmustas meid.

Kae ja kullõ tast vahtsõt laulu.

Savvusannakombõ 10 aastat UNESCO perändi nimekirän

RAHMANI JAN

10 aasta iist tunnistõdi Vana-Võromaa savvusanna-kombõ UNESCO üleilma tähtsõ kultuuriperändüse esindüsimekirä väärilid-ses. Sääne välästuult tun-nustus avitas kombit alalõ hoita ja kasvas tiidmist, et tego om tähtsõ asaga, omma savvusannategemiisi iistvidjä seo aoga tähe-le pandnu.

Veeroja Eda ja Eichenbaumi Külli omma olnu päämid-se iistvidjä, teno kinkalõ savvusannaga köüdetüid tegemiisi om nii tähtsõle tä-hele pant. Perämädse kümne aasta pääle tagasi kaiõn löüd-vä mölõmba, et savvusanna-huviliidsi om mano tulnu. Niisama omma inemise naa-nu sanna käümist ja sanna-kombit tõsitsõmpa võtma.

«Muutunu om inemiisi tiidmine tuust, määne sanna käümine om. Ku mi alostimi uman talon sanna jagamist inemiisiga, sis õks ollõpudõ-li kolisi ja sanna käve kõva jutustaminõ. A nüüd inemise tulõva ja nä tiidvõ joba, et sann om rahu, vaikusõ ja hindäga olõmisõ kotus. Ja et sannast võit tervüsele ja hindä olõmisõlõ tukõ saia. Jah, sann om läbikäümise kotus kah: suuri pühhi aigu õks saias kokko perre ja naabri-

RAHMANI JANI PILT

Savvusannategemiisi päämidse iistvidjä Veeroja Eda ja Eichenbaumi Külli.

dõga, kõnõldas, naardas ja tõnõkõrd esiki tandsitas sanna iin. A tähtsõ om iks tuu, et sann om hengepide, rahu löüdmise kotus,» kõnõldõs Veeroja Eda.

Huvi nõsõmist sanna-kombidõ vasta om tähele pandnu ka Eichenbaumi Külli. «Ku sõita Võromaal ümbre, om nätä, et peris pallo om kas vahtsõt sanna vai om mõni vana sanna-kõnõ är kõpitsõt. Ei tiia, kas ilma UNESCOda, ilma sanna-kõnõlmada olõssi tuu nii vir-

galt lännü. Kõgõ tähtsõmb om, et kombõ, tiidmise ja mõistmi-nõ püsünü ja lännü nuurilõ ede-si, ja toda vöi kül üteldä, et tuu om juhtunu,» löüd tä.

Tulõva aasta om plaanin savvusanna kokko lukõ

Sannategemiisi iistvidjäl om plaanin tsipa täpsempä uuri, ku pallo om savvusannu iks kõgõ Eesti pääl alalõ ja ku häste omma alalõ püsünü sanna-kombõ. Tuujaos om

kokko säet väiku vastamis-leht, midä savvusanna umanik vai teedüsse korjaja saa elektroonilid-sõlt vai paprõ pääl täütä. Savvusannu üleluguõminõ ja kombidõ kirjapandmi-nõ lätt vallalõ tulõva aasta mahlakuun.

Mitmõsugumast teedüst savvusannu ja tuuga köüdetüide kombidõ kotsilõ om kokko korat kodolehe savvusann.ee pääle.

Teküs võro keele nätäl Mesimummu majan

HALLAPI LEA, PAABU PIRET
Rukkililli rühmä keelepesäoppaja

Põlva Lõunakaarõ latsiaia Mesimummu majan peeti märdikuu edimädsel täüs-nädälil võro keele nädälil.

Latsiaian oll' mitmõsugutsit tegemiisi: latsipilte ütisnäütüs «Kodoeläjä», esäpäiv, latsiaia sünnüpääv ja märdipääv tähüstamine. Suurõmba latsõ ja oppaja käve märdisandin, lauli ja kõnõli võro keelen.

Oppaja Lea ja Inge käve suuri latsi rühmin unõjutu-kõisi lugõman. Latsiaia nädäli söögikaardi päält sai lukõ, kuis kuuldus menüü hoobis võro keelen.

Mesimummu sünnüpääväl rõõmusti tüüperet võrokeelit-side juttõ ja lustligu pillimän-

guga Kaha Kaido ja Ojasaarõ Toomas. Keelepesärühmän käve külälise Võro instituut-dist – Haugi Evelyn ja Jüvä Sullõv. Evelyn meisterd' kuun latsiga paprõst tsirgukõsõ ni näüdas Laanõ Triinu raamatut «Keelepesätsirgu jutu». Egä lats sai hindäle raamadu ja egä latsiaiarühm kingitüses vahtsõ võrokeelidse Tähekesse. Sullõv jutust' muinasjutu kolmõst pörsakõsõst ja mäng-e latsilõ pillilukõ kitra ja kandlõga.

Kävemi latsiga viil Põlva keskraamadukogon. Raamadukogotädi jutusti ja loiva meile võrokeelitsit raamatit ja luulõtusõ märdikuust, mängemi pildi- ja sõnamängo.

Esäpäiv oll' kah väega põnnõv. Esä mängevä latsilõ kakukõsõ muinasjuttu ja oll' esä-

Märdipääv tähüstamine Mesimummu võro keele nädälil.

sid, kiä kõnõli lavastusõn võro keelen. Ka latsi imä olli väega tubli ja loiva nädäli joosul latsilõ unõjutukõisi.

Tennämi kõiki, kiä võro keele nädäli tegemiisin üten leivä ja soovimi hääd võro keele pruukmist!

9.-20. JOULUKUUL
JOULUMÜÜK

VANA-VÖROMAA KÄSITÜÜ

SÖÖGIKRAAM

VANA-VÖROMAA KÄSITÜÜ

VÖROKEELIDSE RAAMADU

E-R kell 10-16, L kell 10-14

KOTUS: @ideekoda.ee/loovmeistrid/

VÖRO IDEEKODA

Võro liin, Vabaduse 12/2

MÄRGOTUS

Panõmi tähele tuud, miä om häste!

Tihtsäle om nii, et ku mõni asi om kõrran, ei mõista mi tuud tähele panda. A ku midägi om kõrrast är, jääs tuu kõrraga silmä. Panni ütel pääväl tähele, et Vikerraadion mängitäs küländ hulga hääd eesti muusikat. Ku olli väiku ao takast kuuldn saält kattõ laulu, miä vii silmä tõiva, naksi aša pääle periselt märgotama ja sai arvo, et tuu raadiojaama muusigavalik om õkva sääne, miä mullõ passis. A varrampa es olõ ma mõistnu niimuudu mõtõlda ja säänest asja tähele panda.

Sama asi tulf miilde sis, ku Veeroja Eda kõnõl, kuis umal aol naati märkmä, midä täpsempä mi suidsusannaga kõudetüst UNESCO nimekirä väärilidses pitä. Et sannan käumine ja aoga vällakujonu sanna kombõ omma viil mõnõl puul egäpäävatsen pruukmisõn, es olõ lihtsä kõrraga arvo saia, et nuu omma periselt väärt tiidmise, üts tähtsä osa mi maa kultuuriperändüesest. Önnõs sutõti tuu vällä märgota ja kõgõst tuust kõnõlõminõ om andnu sanna kultuurilõ kõvastõ huugu mano.

Om pühhi uutmisõ aig. Aig perrä märki ja ello hindä ümbre tsipakõsõ terävambä silmäga kaia. Vast sis om paras aig pruuvi tähele panda kõiki noid väärt asjo kah, miä omma mi elon kõrran ja mink pääle egä päiv märki ei mõistaki.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laivior@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Kae, miä üteli!

«Ma ei suta arvo saia, kuis nii väiku pindala ja rahvahulgaga riigin om veeremaastuminõ üle pää võimalik! Egä killukõnõ maad ja egä hengeline taa pääl piässi olõma kulla hinnaga.»

HAINSOO MEELIKA (Molovihun)

Puhkus aasta murhõist

Mõnõ päävä peräst saa novvembri läbi ja suuril jõulupuil pandas edimetse küündle palama. Tuuga, et suurõ pühä jo enne kadripäivä tasahaaval sisse võedas, olõmi jo harinu. A vast omgi hää aasta viimätsel kuul eelmitse ütetoiskümne suurõmbõist ja vähämbest murhõist veidü puhada. Et ütelt puult uutmise aig ja tõsõlt puult vana halva maha jätmine. Murõtama om rahvas, kel üle poolõ aasta lämmä saamises küttä ja valgusõs lampõ paluta tulõ, muiduki harinu, ja ašust, mink ümbre mõlguta, puudus ei tulõ. Esiasi, ku pallu jovvat ja kost lätt tuu piir, ku arru saat, et su murõtamise ja targutamisest medägi parembas ei lähä.

Ega päivi kuulõt sõauudisõid ja hoitas sul kõik aig meelen, et söögikraami ja kõgõ muu vajaligu hindu nõstmise

pääle ei massa nurista, selle et õkva hommõn võiva meil kah pommi linnada ja tuu om pallu hullõmb hädä. Muu jutu ei olõ ka suurõmba asja ja ma tiiaigi inemiisi, kiä nädäliide viisi uudisõid ei kullõ ega loe, selle et oigamine ja ütlen hädäldamine asju parembas ei tii, ennegi meeleollu ja tervüst rikk. Psühhiaatri manu ollõv järjekõrd pikk...

Soe tulõva jo kesk küllä ja suurõ tii viirde päivalt pinne ja kassõ murdma. Lambapedäjä ei tiia enam, määntse kindlusõ peat kiskjõidõ vasta ummi eläjeide kaitsõs ehitämä, a ammõtõimehi ja -naisi meelest, kiä arvada nii sudd ku lamast ennegi pildi päält omma nännü, om kõik vääga häste. Mõtsaelajeid om meil nii vähä, et naid tappa ei tohe.

Nuur taluperet, kiä nii kanu pedävä ja aiavillä kasvata-sõ, nigu ennembi ega maja-pedämisen tetti, et söögijäägi

Või-olla kakk Rõugõ hindä seen midägi säänest, miä vaimutüü tegijäle inspiratsiooni pääle tuu? Kon jaetas inspiratsiuuni?

Sõidi suvõl Võrult kodu poolõ Rõugõlõ. Auturaadio mõiräs, tii olf käändligäne ja pää mõttit täüs. Neo hüpli nigu keväjäd-se vaska, ütski näist taha es pikembäs miilde jäiä. Ja äkki olf mu pää noidõ tsõõritavidõ mõttidõ vaihõl üte vahtsõ latsiraamadu jaos lugu. Nii selge ja jupõni terräv, et pidi auto tii viirde tõmbama ja tuu üles kirutama. Puul tunni ja paar lehekülge tihelt täüs kirotõduid märkmigulehti ildamba, ku naksi vahtsõst maailma hindä ümbre nägemä, es lasõ üts küsumüs inämb vallaalõ: kost seo no tulf? Kon jaetas säändsit vaimupuhahuisi? Kas tõtõstõ kõgõ harilikumbal pääväl Rõugõlõ käändvä tii pääl?

Muiduki olõ es seo mul edimäne kõrd inspiratsiooni pääle mõtõlda. Lugõjidõga kokkusaamisõl om küsumüs vaimupuhahusõst kõgõ plat-sin. Kõnõlamalda tuust, et kiränik ollõn iks imehtät, kuis vahepääl tulõ nii, nigu kiäki olõs kraani vallaalõ käändnü, ja vahepääl tulõ ei sukugi. Hindä vasta ausa ollõn tulõ üteldä, et nullipäävä omma neo, kon ma arvudi taadõ ei jõvva, ei võta pleiätsit õga papõrdki kirutamisõs kätte, selle et miljon muud asja tahtva tegemist. Päiv om otsani täüs toimõnduisi. Osa asju saagi kõrda, a kirutamisõ mõttõn tulõ kallõndrilõ märki tühi null. Ja kõrvuisi noidõga omma päävä, kon lihtsäle tiit otsussõ, et kirutat. Õdagu imehtät, et sündügi jupikõnõ midägi vahtsõt.

Sakõstõ om inspiratsiuun otsustamisõ ja julgusõ küsumüs. Kas ma lupa hindäl seod läbi tunda ja sis är kah tetä? Edeotsan lätt umajagu vussi. Meil kõigil. Tuud om kah vaia, selle et kuis sa muidu kasunu, ku ilmangi es essünü. Kiruta hariligult uma jutu kolm kõrda läbi. Alustusõn om paar lehekülge kundikavva. Sis ei olõ hindän kimmäs, kas om iks küländ hää asi. Ku om, sis tulõ edimäne mustand. Järgmäne läbikirutaminõ om mu jaos kõgõ mõnusamb, selle et sis saava tegeläse liha luiõ pääle ja juhtumisõ uma süvähüse ja

JAKOVETSI MERILY PILT

RÕOMU GRETHE, kiränik

huu. A ütski rida ei saa kirja muidu, ku tuu jaos ei olõ võetu aigu ja julgust. Äkki jaetaski inspiratsiuuni sis, ku julgut tuud küssü?

A mis sis ku...?

Kimmäle avitas inspiratsiuunilõ ütlen ka kõva trenn. Sai aokiränigutüüd teten hää kooli, opsõ küsümä ja vastust uutma. Umme juttõ kirutõn om mu meelüsküsumine: a mis sis ku...? Küsü ja kae, midä vastusõs saa ja vaimupuhahus, timä om tihtsäle platsin. Kasvatas mu pää olõva luu käsikirjus ja noist saava raamadu, miä nakasõ umma ellu elämä.

A mis sis ku asi om hoobis Rõugõn? Mu maailma kõgõ ilusamban paigan, kon inspiratsiuun lihtsäle juusk, selle et tan om imevägi: mu pere, säidse järve, põlinõ org, mõtsasaarõkõsõ ja legendest paks õhk.

Kuigi olõ Rõugõn elänü kats aastakümmed, ei julgu ma viil üteldä, et tunnõ tedä nigu umma viit sõrmõ. Rõugõ lihtsäle ei tii hinnäst kõrraga vallaalõ. Nii om, et lõvvä esiki parhilla kõrrast midägi vaht-

sõt. Ja vaimupuhahus, timä om tõtõstõ tan. Tiia taad üteldä, selle et mullõ miildüs kõndi. Seo avitas pää selges saia. Ligi kuus verstä kodukandi teid pite om mu pääväne taks. Ku olõ hinnäst väega ummikulõ kirutanu, sis katõssa. Hariligult om nii, et käumisetsõõri lõpus tiia, kuis edesi. Kas ma tiias tuud kongi mujjal ümbre kävven?

A äkki olõnõs kõik siski tuust, mink pääl uma tähelepandmisõ hoiat ja midä täpsele tiit. Kõik seo kasus. Ja vaimupuhahus, timä käi lihtsäle tähelepandmisõga ütlen.

Olkõ kuis om, a ma usu, et inspiratsiuunipoksahuisi om vaia. Nu avitasõ sündüdä silmäpilgõl, ku olõt minkagi man süvähüisi seen, nii et heng saa meeleperätsega tegelemisest rõõmu täüs. Ja ku sa viil ei olõ kimmäs, kost inspiratsiuuni saia, sis ma ütlen, et otsi seod, miä su meele rõõmsas tege. Kül sis tulõ ka vaimupuhahus. Ja ku tä iks hinnäst kätte ei anna, võit kõgõ pruuvi tan mi Rõugõ käändligaisi teie pääl kõndmist vai sõitmist.

Trehvämi Rõugõn!

ennegi poodist ostõtu võiuupaki ja murhõ kõgõ vähämbä latsõ mängukaru katskitsõ kápä peräst, suurõmbõist es massa mõtõlda.

Vast avitas meil taast aastakraamist puhada värviliisi tulõkõisi ja ehteide kaemine, hennelle joulupuu vällä otsmine, ilusa muusika kullõmine. Ja kimmäde avitasõ tuju aasta viimätsel kuul paranda hää uudisõ. Koskil olf kiäki päält saa kilumeetri maha sõitunu, et viia vanainemisele kätte kohegi puuti unõtõt kott söögikraamiga. Koolilats tekõ kõrda vana hoolõlda jäet surnuaiä. Üten latsiaian tulf tark mõtõ jagada järgi jäänü süük peresid müüdä lakja, et raiskamist ei olõs.

Pea ega päiv juhus medägi hääd vai nallakat. Mõtlõmi tuu pääle, ku kaemi, kuis pühhi-valgust ja latsi uutmisrõõmu ega pääväga enämb saa.

NÕLVAKU KAIE

Pulga Jaani jutukõnõ

Virgastõ kasuva tsia

«Palun müüa minu pojale üks pudel viina seoses seatapmise- ga.» Säändse kirjakesega olõ ma uman noorõn iän lugõmada arv kõrdu Kuldri poodin käünü ja ega kõrd õks nõvvõt ostu ilustõ kodu toonu.

Egas ma niisama, mul olf õks häpe kah. Mitte selle, et esä jõi. Jõiva kõik tutv mehe, aga tuukõrd juudi kultuursõlt. Kui puulpäiv tulf, olf naisil heeringäs ja leib aiksälõ valmis pant. Heeringäs oll nii kultuursõlt jupõs lõigatu, et paraja sibularatta mahtu juppõ vahelõ. Lehm olf olõmist umalt puult õnnistanu paksu koorõga.

Ja viina es võeta kõrraga rohkõmb ku üts tagasihoitlik suutäüs. Vahepääl kas laulõti vai kõnõldi juttõ. Imelik küll, aga Vinne valitsus lubasi egat laulu laulda, kui tä olf illus ja es sõima valitsust. Ja noid laulõ olf parasjagu. Kõik mõistsõva sõnnu!

Milleperäst mul häpe olf, tuu olf tollõst, et esä olf mul ees- ti keele opõtaja, aga kiräkese kiruf ega kõrd täpselt säändse nigu eelmine kõrd. Võinu kasvai võlssi, et immis ei võta poigõ umas (meil peeti ainult orikiid). Esä es viisi.

Nüüd näkk mu viinaostmine vällä nii: kaupmiis pand prilli pähä ja lugõsi kirjä pominal läbi. Sis võtt prilli pääst, puhast klaasõ ja lugi vahtsõst. Sis rapuf pääd, et ei saa arru ja lugi viil kõrd naasõ prilliga.

Ma naksi vahepääl protestmä, et eesti keele opõtaja kirutõt vai nii. Kaupmiis kärät tuu pääle, et timä tund kõiki harituid inemiisi, aga tuust ei saa arru, kuis Pulgal tsia nii virgastõ kasusõ. Et eelmine nätäl tapsõ tsia, nüüd jäl. Ja eelmine kuu ollõv ollu viil veritsem. Et mis tä näile söõgis and. Ma sis kobisi, et tsolk om näile meeleperi, aga kaupmiis õks arvas, et jo tä pand mett kah sisse (meil olf kolm-neli mesipuu).

Kas ma esi es taha viina maitsa? Es taha. 14aastasõlt anti mullõ jaanipäävä puhul katsakandiline pits peijü ja ülti, et ma olõ joba küländ täüsmiis, või tühäs juua. Ma jõigi ja tunsõ, et olõgi täüsmiis ja rohkõmb ei olõ mõtõt juua.

Ei olõki joonu.

PULGA JAANI

Oodõt laskõsuusakommõntiirjä

Seo nädälvaihtus nakkas pääle 2024.–2025. aasta maailma karikasari laskõsuusatamisõn, edimäne etapp alostas joba 30. märdikuul Soomõn Kontio-lahtin. Huvilliidsi sohvasportlasi jaos omma võistluisi teleülekanõ väega oodõdu ja üts süüdläne tollõn om võrokõsõst kommõntiirjä Adra Margus, kink seletüse omma väega asatundliku ja põnõva kullõlda. Päält spordijutu lipsas Margusõ jutu sisse küländ sakõst ka võrokõsilõ tähtsät juttu.

«Olõ tsipa nigu Kriimsilm õks uma nelä-viie ammõtiga. Olõ kinnisvara-ettevõtja ja nädälvaihtusõ tüü om mul mikrofoni hoitminõ.» seletäs Adra Margus. «Säidse tüüpäivä nädälin, nii saa tetä sis, ku tüü miildüs. Pääle tuu viidä peris pallo aigu mõtsan. Olõ väiku mõtsaumanik ja püvvä esi tetä säälnu tüü är, minkast mudsu ja joud üle käävä. Mu vanaesä ja imä olli kah mõtsavahi. Vast om säält midägi üten tulnu ja tahas tsipakõsõgi seod tiid jakada.» seletäs tä.

Lisas tüüle pidä Margus tähtsäs priitahtliidsi tegemisi ja om esi kõudet näütüses Kaitsõliidu ja Vana-Koiola kogokunna tegemisiisiga.

No vastas tii paarilõ Uma Lehe küsümüsele.

Üts Pulga Jaani laulurida om umbõs sääne: om jummal loonu mul hää lõvva. Kuis kommõnteerit, kas tuu laulurida käi Su kotsilõ kah?

Täämbädses tunnus, et naidõ lõuguga saa ellä külh! Seod lõvvatüüd om tettü joba uma 19 aastakka, 20. aastak lätt õkva käümä. Seo om ammõt, midä oppi ei saa, taa and kas om vai ei olõ. Ma lihtsäle tii taad tüüd ja siiamaani om kuigi nii län-

PILT ADRA MARGUSÕ KOGOST

Adra Margus spordikommõntiirjä tüüd tegemän.

nü, et om jakkunu lõuguga tüüd spordikommõntaatorist pulmaesä ja õdagujuhini välä. Aastan iks uma 70 säänest tüüd tii. Seo man om tähtsä, et asi hindäle kah miildünü, sis saa midägi umalt puult kah toolõ mano anda. Säänest tüüd, mis ei miildü, tetä ei vöi.

Õkva nakkas pääle laskõsuusatamisõ huuaig. Kuis Sa tuud oodat, ette valmistat ja määndse omma Su hindä tegemise seol huuaol?

Plaan om iks seo katõkümnes aasta är kommõntiiri rahvalõ, selle et fänne om hulga. Tuuperäst om säändse kommõntiirmise ettevalmistus iks kõva tüü, ei saa fänne alt vitä.

A ku iks süüamega asja tetä, saa häste tettü.

Tihtipääle om Su spordikommõntaatorist kuulda, kuis olõt üte vai tõsõ täämbä kuulsa tegijä man koton külän ja sannan käünü, tunnõt timä vanõmbit jne. Määne om spordirahva umavahelinõ läbisaaminõ sis, ku parasjago ei võistõlda?

Püvvä olla taa maailma ligi, sis saa kõnõlda tuust, miä om kaadri takan ja sis tulõva kommõntaatori kah kimmämbä. Midä inämb tiit ja tunnõt sportlast, toda lihtsäm om timäst kõnõlda. Seo om kah mu tüüst üts osa, miä tulõ hindäle selges tetä.

Spordirahvaga om iks nigu hariligu rahvaga, mõni käu rohkõmb läbi ja mõni veidemb. A taa om iks sääne hää ja sõbralik rahvas.

Viil üts asi jääs kõrvu Su kommõntaatorist: panõt sinnä sisse kildakõisi Võromaa kultuurist, nimmat näütüses savvusanna vai Vana-Võromaa kultuurikota. Ku suur om Sul periselt huvi võro keele ja kultuuri vasta?

Olõ peri Võromaalt, Vahtsõliina kandist Holsta küläst, ütesõnaga maapoiss. Latsõpõlvõ talo om alalõ ja käu peris pallo Võromaalõ. Kõik, miä pututas umma maad, om uma ja seo piät niimuudu jäämä

kah. Seod ei saa ilman unõhta ja ei taha kah unõhta, selle et taa om uma. Ku saa Võromaalt võrokõisiga võro keelen kõnõlda, sis tuu om õnn. Ja tuud tulõ hoita!

Ku Sa kaet täämbäst Võromaa ello, sis miä om tan Su meelest häste, a miä võinu parõmbalõ olla?

Hää om tuu, et meid om viil ütsjago olõman. Tahas, et olõs viil inämb ja rahvast jõudnu Võromaalõ tagasi. Võromaa om nii suur, ku suur om mi hindä pannus ja suuv tan ellä ja midägi uma kodokotussõ jaos anda. Võromaa om ja jääs!

Küsse RAHMANI JAN

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimi periolõmisõst ja tähendüsest.

Poolakese ja Polakes

Neo omma edimält olnu kats erälde pandmiskotussõga nime. Nime *Poolakese* (Eestin 93 kandjat) kottalõ võigi üldä, et taa om tegünü õnnõ Kodavere kihlkunna Kokora mõisan. Vanan kiräviien s-lõpuga nimi *Polakes* (Eestin 29 kandjat) om inämbäste Põlva kihlkunna Mooste mõisa nimi, a om ka näütit, kon Kokora suguvõsa perrätulõja nimme om naat kirutama *Polakes*. Ka kuvvõ kandjaga nime *Poolakess* man lõvvüs õkva periolõmist Moostest ja Kokora nime *Poolakese* är muutumist. Rahvaluulõkorjaja Joosep Poolakess (1864–1928) olf sõski Moostest peri.

Moosten panti vanan kiräviien *Polakes* Kauksi külä Poolakõsõ (*Polakesse*) lisanimega perrile. Topõlt-s nime lõpun olf 19. aastagasaal hariligumb ku nimekuju *Polakes*. Moos-

te priinimi tulõ küländ vanast Kauksi külä talunimest, joba 1684 ellä säälnõ *Pohlakape* Jaan.

Kokora mõisan sai priinime algkujul *Polakesse* terve mõisa kõgõ suurõmb suguvõsa, selle om nimekandjit ka täämbä hulga. Nä olli peri sama mõisa kolmõst Poolakese (*Polakesse*) talust.

Nimi tulõ lõunaeasti sõnast, võru keelen *poolakõnõ*, tartu keelen *poolakene*. Vana tähendus es olõ õnnõ Poolamaalt peri inemine, *poolakõnõ* võisõ tähendä ka laembalt katoliku usku inemist. Poolakõsõs võidi kutsu ka leedukõist vai latgalit, miä tuust, et nä es kõnõla poola kiilt.

Nime *Poolakene* (16) ja *Polakene* (12) olõ-i umastava käände kujul s(e)-lõpulidsi nimmiga segi lännü, näide algkodu või olla Kambja, Karula ja Tarvastu kihlkund vai Setomaa.

Eestistämisel muudõti *Polakese* > *Arusoo* ja *Poolakese* > *Miaste*. Edimält Mooste peritõllu nimme muudõti *Polakes* > *Kastre*, *Polakess* > *Pohlamets* ja *Poolake*, *Poolakes* > *Pohlamets*.

SAARÕ EVAR

Kümme koto

Pensionär URMI AILI tulõtas miilde, määndse omma nuu paiga, kon tä elänü ja midä kodos nimetänü om.

Kümnes kodo

Kaiõ, et Peril om kats kortõrit müügin: katõ ja kolmõ tarõga. Olõs tahtnu katõ tarõga, a tuu ostõti väega ruttu är. Osti sis kolmõ tarõga, kah paneelmajja, a vahtsõmbahe, ja muidoki pangalainuga.

Olli jõudnu uman elon punkti, kon mul es olõ rahha ega üttegi asja, midä sinnä kolmõ tarrõ panda. Edimält es olõ eski maada koskil. Tädi tõi mullõ üte vana kaska ja väiku vaiba. Kaska panni põrmandu-lõ küle ala ja vaiba võti pääle.

Ma olli Perilõ är olnu veidemb ku aasta ja tundsõ kõiki. Ütel klubiõdakul tullf jutus mu kehv olukõrd. Õnnõs om Peri täüs häid ja vastatulõjit inemisi, kes kõik mullõ abi paki. Kes andsõ teki, kes aknõrõiva, kes söögianoma vai põrmandurõiva. Müübli sai kah mitmõlt puult, kül raamadukogost, kül

Naabrinaasõ illos lilliaid.

inemiisi käest. Ma ei jõvva-ki kokko lukõ kõiki asju, mis mullõ anti. Aiteh kõigilõ!

Egästahes om mul prõlla kõik kolm tarrõ sisse säet. Esi osti õnnõ kolm asja: sohva ütte tarrõ, külmkapi ja mõsumassina. Elä kolmõkõrralidsõ maja tõsõ kõrra pääl keset majja. Kortõr om lämmi. Ainumanõ, et aknõ omma vana. Talvõs tulõ kõvva kinni kliipi, et tuul tarrõ es puhussi. Seokõrd olõ väega rahul. Naabri omma kah vaiksõ ja rahuligu.

Aiamaa olf är süütü kasunu. Edimäne aasta saiõ õnnõs traktoriga üles küntüs. Edesi teie kõik käsilde. Nüüdses olõ

jo orashainast inämb-vähämb jako saanu. Lisas kardokamaalõ om mul väikene lilliaid, a toda tulõ viil kujonda. Edimält istuti kõkkõ segi, nigu maad jõudsõ kaiba. Nüüd tulõ naada kaema, mis kohe kõlbab. Prõlla om puul virgest maasikit, puul lilli, sis viil kardohka ja sibula. Näge vällä nigu Toodsi pinnär.

Õnnõs om mu aianaabril väega illos lilliaid, midä kaia. A nä olõvat toda kujondanu jo 30 aastat. Sis vöi mullõ andis anda, et ma ei olõ seo kolmõ aastaga rohkõmb jõudnu.

URMI AILI

Imä lugu

Mul om väega hää miil, et mul ummõtõgi nii pallu mutsu oll, et ütškõrd 1965. aastal, ku Rõugõlõ sünnükodu tulli, reportõrimaki pääle uma imä Tootseni Hilda (1911–1989) jutu võtsõ.

Nüüd om hää latsilõ ja latsõlatsilõ kullõlda anda. Paku tükukeisi imä jutust Uma Lehe lugõjilõ kah lukõ.

TOOTSENI TOIVO

7. Pagõminõ ja rüänurm

Saksa aigu tegi esä remonditõid ja pilte muiduki kah. Algusõn tedä viil es mobiliseeritä, inne ku nelläkümne nelländä aasta juulin. Periselt tä pidi kül joba pallo varõmb minemä, a täl olf song, lätõ tuuga lõikusõlõ ja sai pikendüst.

Rõugõ koolimajan olliva saksa sõduri ja mi puul magasi kah osa põrmandu pääl. Ei tiia, kas tuu sõta tähend, a kirpõ olf näil säälnõ väega palfu. Kenderi Karla naardsõ peräst, ku meil maja är palli, et olf mis olf, a kirbõlõ sai särü.

Mehe viidi alõvist är. A esä ja Sakki Richard olli Antsla raudtiijaamast jalga lasknu. Kenderi Karlaga olf näil joba varõmb kokku kõnõldu – Karl es viia, tuu olf uman peren ainukõnõ miis –, et ku vähägi saava, sõs laskva jalga ja tulõva Kenderi poolõ hinnäst varjama.

Karla tullfi sõs vast paari vai kolmõ päävä peräst mu poolõ ja ütelf, et ku ma Jaaniga kokku taha saia, tulku õdagu timä poolõ. Karla talu man olf üts väikene suukõnõ, säälnõ hinnäst kake. Pääle Jaani olf viil mitu miist, Karla naasõveli ja tõisi kah. Karla naanõ näid süütse ja ma muiduki vei kah umalt puult söögikraami. Ütskõrd lätõ õks ütte tiid müüdä ja tõnõkõrd tõist tiid müüdä, et kiäki asast arvu ei saas.

Ma olli õks mitu kõrda säälnõ kah. Jaani imä olf sõs ütskõrd mu imäle ütelnü, et vöi taa Hilda om kah üts häbemä-dä – miis om sõnan ja tä käu är. Et vast sakslaisiga käu. Ma es olõ kellelegi kõnõlnu, et Jaan paon om, õnnõ mu mamma tiidse.

Kats kuud varjaõ Jaan hinnäst, sõs joba tulliki lahingu siiä. Mi pandsõmi õkva rükä kokku. Õdagu Liide hõigaõ hoovist, et tulku mi kaema, valguskündlit lastas. Lätõsi mi huuvi – ollgi kerigumõisa kottal ja kavvõmbal kah valgõ nigu päivä. Ütli latsilõ, et ärku võtku rõivist vallahõ, pommitaminõ vöi tulla. Sakslaisi voori olli õkva ümbre mi maja, siiä olõs egal juhul pommõ visatu.

Joosimi kõik sanna taadõ. Säält vähä edesi olf rügä. Ma ütli, et läämi siiäsamma rüänuka sisse, a Ülo ütelf, et ei, läämi sinnä kraavi – tuu olf vähä edesi. No joosimigi sinnä kraavi. Ja sõs tullf nigu pauh! suur pomm õkva sinnä rüänuka sisse, kohe ma tahtsõ jäiä.

Ku kündle är kistu, joosimi edesi orgu, a ega inämb es pommitõdaki. Vasta hummukut tullimi kodu. Sõs ma küsse üte sakslasõ käest, et mis siin kül umõtõgi tulõ. Sakslanõ rapuf pääd ja ütelf, et ega midägi hääd luuta ei olõ: parõmb, ku mi latsiga är kavvõmbalõ lännü.

Lugu lätt edesi.

Sissesõkutu tii päält kõrvalõ

REILIKU KALEV

Esä ja lellä elämiisi vahe oll' 15 miitrit. Kolm lelläläst Arvo, Milvi ja Helgi omma must vanõmba. Olõ vellest ja sõsarast kah noorõmb, nii lätš mu koolitii Kaika kuuli müüdä sissesõkutut rata. Tii alaš hobõsõtiigõ nikani ku hõpõpaiuni. Säält nakaš pääle jalgtii müüdä niidüviirt. Jalgtii lätš Kunnmäe mäealust müüdä. Kunnmäe man sai ütes tiiga, midä söki üle niidü naabritütrigu Mare, Reet, Liia, Eve ja Helve. Jalgtii vei kuntõst üles-alla, üle niidü, üle nurmõ Tiidu elämiisini. Tiidul oll' kolm elämist. Üten elämisen oll' kats last kah, Aivar ja Lore.

Aivarigõ alustimi kuuli nukansaismisõgõ inne, ku edimäne koolipäiv sai alatõ. Õi mäletä inäp, a millegiperäst lätš lõömäs ja oppaja sattõ mi lõömäle pääle. Klassi nukan oll' kolmõ nukaga ahi ja sinnä meid saisma pantigi, üts ütte nukka, tõnõ tõistõ.

Tiidul oll' uibuaid, kost sügüse kuuli minnen vai koolist tullõn sai uibu alt upin põskõ tsusatus. Tiidult lätš tii edesi katõ mäe, Sannamäe ja Tiidu mäe vahelt müüdä hobõsõtiid Härmäle. Tiidu mäke kutsuti Tornimäes kah, selle et säält oll' Vinne aigu soldanidõ ehitet kaemistorn.

Härmält lätš tii õks kuntõst üles-alla, nikani ku jõudsõ Latiku Haabsaarõ ruusatii pääle Slooga Ruudi elämise man. Kaika tiiristist tull' tsiht võtta Lüllemäe pääle, müüdä Keele Avo ja Slooga Aleksi elämiisist. Slooga elämisest saa miitre peräst käänd tii-

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

haru kurra kätt, mis vei koolitarõ ja keriku manu. Inne koolitarõ manu jõudmist pidi viil mäe otsa kõndma. Kerik oll' mäe tipun, koolitarõ 40–50 miitret allpuul. Koolitarõst kolmõkümne miitre takan eläsi kooli direktri Meiterni August naasõ Salmõ ja katõ poja Jaagu ja Ennuga. Koolitiile sai pik-kust umbõs neli kilomiitrit.

Ku kuuli minek ja tulõk müüdä sissesõkutut rata käve, õs juhtu midägi esierälist. Aivar esä oll' suidsumiis. Ütskõrd oll' Aivaril kats suitsu üten ja pruuvsõmi suidutõmbamist är oppi, a tuust õs tulõ midägi väl-lä. Naksimõ kõhimä, läkästämä ja suidsumiis meist õs saa.

Miilde tulõ külh kats luku, mis juhtu, ku sissesõkutu tii päält kõrvalõ kaldu. Ütel tal-võl ehitimi sõsara klassivelle Oru Tõnu man olõva mäekül-le pääle lumõst suusahüppe-

trampliini. Mäest sai õigõ hää huu ja õhun lindaminõ oll' äge, nikani ku ütspäiv joosi suusa esieränis häste. Mäest tramp-liini pääle sõitõn vuhisi kõr-vun tuul ja silmist tull' vesi. Trampliini päält är toukaminõ tull' kah õigõ väkev, mille pää-le tull' pikk lindaminõ, mää-nest õs olõ innemb olnu. Maa pääle sadaminõ oll' tävvelik kaos. Hüpe lätš nii pikäs, õt maanduminõ oll' tasadsõ maa pääle. Põrutus oll' nii kõva, õt mõlõmbõ suusanõna põru-sivõ är ja esi käve kantsä, nii õt kõllatsõ rõnga ollivõ silmi iin. Korssi suusajupi kokku ja kõndsõ kodu. Esä parand' suu-sa niimuudu, õt pandsõ kats-kidsõ kotsi pääle kolmõkõrdsõ vineeri, suusa põha ala ohkõsõ pleki, mille veere käändse üles vineeri pääle ja lei väikeisi naklugõ kinni. Suusasõit lätš edesi!

Tõsõ luu sündmüse toi-muva Kaika kerigu takan mäekülle pääl. Üts talv teimi kerigu takka mäekülle pääle liuraa, millel pikkust 40–50 miitrit. Käveni õks pääle tunnõ liugu laskman. Ütspäiv oll' kogunõnu liulaskjid küm-ne kanti. Liulaskminõ käve tollõ pääle, kelle liug om pi-kemb. Lasimi liugu ka katõ-, kolmõ-, nelläkaupa ja rongin kõik liulaskja üten rivin üts-tõsõst kinni hoitõn.

Jõudsõmi lõbusan tujun mäe otsa liuraa algustõ. Kõrraga astõ viil miitri kaugusõl olõva jämme kõo takast vällä kooli direktri ja ütelf: «Kas täämbä kodu kah mindäs?» Ütelüs oll' tävveste õigõ, kuna liulaskmi-sõ huun õs panõ kiäki tähele, õt ilm oll' vahepääl hämaräs lännü. Nüüd kai egäüts, kuis koolikoti käe otsa ja kipõstõ kodu poolõ minemä sai.

REINERTI ELMO

Varõssõ

Ma ei viska kunagi söögist üle jäänüt vai hukka lännüt kraami prügikasti. Vii kõik umilõ hallõlõ sõprulõ.

Ku ma niisama jaluta, ei tii nä must vällägi. Ku mul om midägi käen, vaakva kats kõrda ja ku ma midägi maaha viska,

vaakva kolm kõrda, ja õkva om terve parv jaol.

Kõgõ inne kaes söögi üle üts lombak vana varõs. Sis tulõva tõsõ platsi ja tegevä otsa pääle.

A üts varõs om tunnimiis ja kaes kavvõst päält, et mõni kass vai pini näid segämä ei tulõs. Vahepääl nä jagõlõsõ kah, a perän omma puuladvan jälle-

ki ütstõõsõ sõbra.

Kae ummi hallõ sõpru ja mõt-lõ: olõs mi idanaabri kah nigu mu varõsõ, et ei habissi kellegi käest süüki ja maad är. Sis olõs kõiki söögilaud loogan, auto pensupaagi odavat kütet täüs ja tuhandõ noorõ mehe elun. Ei olõ vaia pommiga kellelegi kal-lalõ minnä ja panda tuuga tõisi

kah hindä kaitsmisõs pommõ ostma.

Miil lätš nii hallõs, et ei tahaki seo ao häti pääle väega pikält mõtõlda. Lää parõmb ummi sõpru varõssit süütmä ja näide umavaheliisi kraak-lõmiisi kaema.

Latsilõ

Vastus saada üte nädäli joosul meilliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

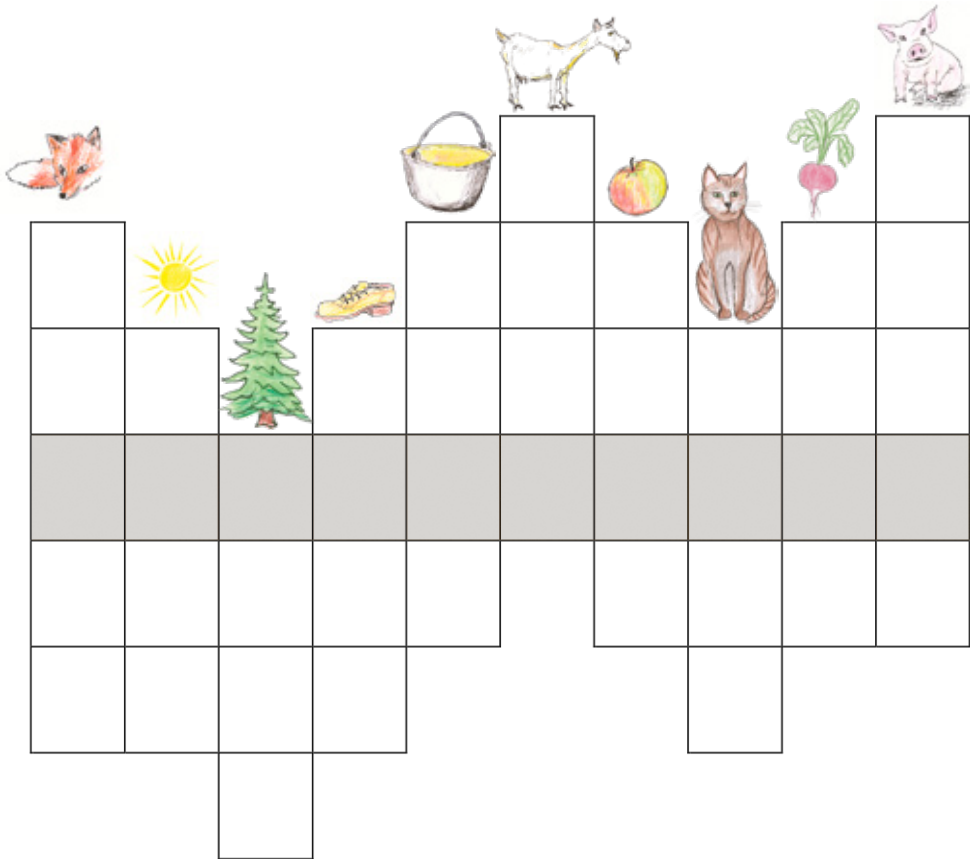
Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Helüraamat «Poiss ja papa».

Täüdə' är ristsõna! Vastussõs saat teedä', miä pia pääle nakkas.

Minevä kõrra vastus: 4 õigõt, 9 võlssi lausõt. Avvohinna saa MIHHAILOVI VANESSA (8) Võrolt.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Rummal kingitüs tõi kõva karistusõ

Antslan elli üts vallalinõ kesk-iäline naanõ, kellele miildü pitu pitä. Täl oll' tulõman sünnüpäiv, kohe tä kutsõ hulga rahvast.

Kõik naksi sis kingitüisi kokko ostma, a et es taheta väega kuluta, kingiti inämbüisi raamatit. Üts miis, kedä kül sünnü-pääväle kutsut es olõ, tahtõ kah minnä. Tä mõtõl, et tege tõisist ilosamba kingitüse, sis vast ei panda pahas, ku tä kutsma-da lätš. Tuudaigu olli moodun Brežnevi pakikõsõ. Miis mõtõl, et tege tuu perrä üte nafa.

Antsla raudtiijaaman oll' saina pääl Brežnevi pilt. Miis võt-sõ pildi säält maaha ja mõksõ kärbläsesitast puhtas. Otsõ sis

uhkõ paprõ ümbre ja tekk viil uhkõmba roosa sleihvi kah pääle.

Ku sünnüpäiv vallalõ lätš, saisi kõik ütstõõsõ takan rian ja anni kingitüisi üle. Mehel oll' kõgõ suurõmb pakk kangli all ja kõik tahtõva nätä, midä suurt tuu miis sünnüpäävälatsõlõ kingis tõi. Pakk võeti val-lalõ ja säält tull' vällä daragoi Leonid Iljitš.

Pidu lätš kinäste edesi, a pe-rän juhtu iks tuu, et kiäki oll' mehe pääle kaivanu. Miis es olõ pidol salahust kah tennü, et tä jaamast tuu pildi võtõ. Asi aeti ammõtligus ja miis viidi katõs aastast kinnimajja. Säänest ka-ristust pidi tuudaigu kandma nalana mõtõldu kingitüse iist.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Tagasi puu otsa

Ma kuuli raadiost, et Ameeriga inemise piät valimiisil uma helü saatma kiräga. Ja sõs tull' vällä, et osa inemiisi mõista-i inämb käega allkirjä kirotä. Tagasimine om iks kimmäs. Meid uut tuu vast iih. A võiolla joba omgi meil kah nii. Om latsi, kiä kirotasõ käega õnnõ koolih ja raamatit lugõva kah sunniga. Vähä tuust. Kooli-oppaja ütles, et latsõ mõista-i inämb kõnõlda kah.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

Telli saa ExpressPostist: tellimine.ee/umaleht, tel 617 7717.